

Det omedvetnas historia

William L Kelly
Psychology of the Unconscious
 (Prometheus Books 1991)

Psykologen William Kelly har skrivit en bok om det undermedvetna. Större delen av boken handlar om det undermedvetnas idéhistoria, och är koncentrerad kring fyra huvudpersoner: Mesmer, Janet, Freud och Jung.

Mesmer

Läkaren Franz Anton Mesmer (1734-1815) hade en fix idé: att planeterna påverkade människokroppen genom en magnetisk kraft, och att denna magnetiska kraft kunde påverkas genom att man placerade magneter runt kroppen. Han behandlade framgångsrikt hysteriska patienter med magneter, men fick inget erkännande av de medicinska auktoriteterna. Behandlingseffekten berodde på vad vi i dag kallar suggestion.

När kritiska läkarkolleger påtalade att hans behandling fungerade lika bra utan magneter, fann han på en teori om en särskild slags magnetism i levande kroppar, "animal magnetism". Botandet skulle alltså bero på den animala magnetismen från terapeutens (hans egen) kropp.

Vad Mesmer hade upptäckt var egentligen hypnosen, men själv var han helt fixerad vid de med tiden alltmer egendomliga teorier om animal magnetism som han utvecklade. De olika kommittéer av lärda män som granskade hans förehavanden blev imponerade av hans terapeutiska resultat hos vissa patienter, men av hans förklaringar blev de allt annat än imponerade.

Den mest prestigefyllda av dessa kommittéer avgav sin rapport år 1784. Den innehöll bl a astronomen Bailly, kemisten Lavoisier, läkaren Guillotine (sedermera giljotinens uppfinnare) och Benjamin Franklin, som var amerikansk ambassadör i Paris. De konstaterade:

"Efter att med avgörande experiment ha visat att *inbillning utan magnetism*

frambringar kramper, medan magnetism utan inbillning inte frambringar någonting, har vi, kommittén, enhälligt dragit den slutsatsen, i fråga om den animala magnetismens existens och nytta, att ingenting bevisar existensen av denna magnetiska vätska..."

Mesmers efterföljare delade sig mellan två läger, "fluidister" och "animister". De förra höll fast vid sin läromästares förklaringsmodell, medan de senare betraktade terapin som ett rent själsligt fenomen. Det var till stor del bland de animistiska mesmeristerna som de moderna begreppen om hypnos och suggestion växte fram. De hade dock svårt för att bli accepterade i akademiska kretsar, säkert till stor del på grund av sin historiska förbindelse med teorierna om animal magnetism, som med rätta avfärdades såsom helt ovetenskapliga. Först på 1880-talet blev existensen av hypnos allmänt accepterad.

Janet, Freud och Jung

Den franske läkaren och psykologen Pierre Janet (1859-1947) är förmodligen den minst kände av de fyra pionjärer som Kelly skriver om. Janet var en betydelsefull föregångare inom psykoterapin, och använde hypnos, automatisk skrift och drömmar som medel att tränga in i patienternas undermedvetna. Han fäste dock inte lika stor vikt vid det undermedvetna som psykoanalytikerna gjorde.

I början av sin karriär som psykoterapeut använde även Sigmund Freud hypnosen som medel att nå patienternas undermedvetna. Sedermera – och detta var nog en av hans främsta innovationer – bytte han ut hypnotisörens aktiva roll mot den passiva lyssnande rollen. Fria associationer och dröm-minnen blev hans främsta medel att nå in i patienternas undermedvetna.

En stor del av boken ägnas åt Freuds och Jungs biografier och åt en resumé av deras respektive teorier. Detta är information som finns tillgänglig på många

andra håll. Kellys sammanställning är inte oäven, men inte heller särskilt original. (Hans läsning av källskrifter verkar att ha inskränkt sig till engelskspråkiga översättningar, vilket givetvis är en begränsning i sammanhanget.)

Alltför okritiskt

Bokens avslutande, kortare del, behandlar några olika fenomen som anses kunna ge oss kunskap om det undermedvetna: psykosomatiska sjukdomar, sömngång, drömmar, hypnos, automatisk skrift (att handen skriver automatiskt samtidigt som man tänker på något annat), multipel personlighet och paranormala fenomen.

Denna genomgång är alltför kortfattad, och i vissa avseenden tämligen okvalificerad. På grundval av en enda undersökning som visar på samband mellan personlighet och bröstcancer hävdar han t ex att det kan finnas skäl för preventiv psykoterapi (s 150).

Denna slutsats är alldeles för dåligt underbyggd. Dels bör man vara försiktig med att dra slutsatser från en enstaka undersökning, även om den är välgjord. Dels är det också en förhastad slutsats att om det finns ett statistiskt samband mellan personlighet och en viss sjukdom, så beror detta på ett orsakssamband som man kan övervinna genom att påverka personligheten.

Kapitlet om parapsykologi är förvånansvärt okritiskt för att ingå i en bok utgiven på Prometheus förlag (ägt av Paul Kurtz, ordförande i CSICOP). Bl a har Kelly alltför stor respekt inför de försök som görs på olika håll att koppla samman parapsykologi med fysik.

Boken är lättläst, och de historiska kapitlen utgör en god introduktion till det undermedvetnas idéhistoria. För egen del tycker jag dock att även en populär framställning gärna kan få innehålla mera av kritisk diskussion.

Sven Ove Hansson